

Хорошайло Олена Станіславівна,
кандидат педагогічних наук,
в.о. завідувача кафедри лінгвістики
Донбаського інституту техніки та
менеджменту Міжнародного
науково-технічного університету
імені академіка Ю.Бугая

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ПРИЙОМІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ (АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ)

У статті розглядається проблема організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів і можливості використання провідного закордонного досвіду в Україні. Автор аналізує деякі інноваційні технології та прийоми, що можуть бути використані у навчальному процесі ВНЗ.

Ключові слова: самостійна робота студентів, симуляція, веб-квест, розумова карта, бортовий журнал, подвійні (двочастинні) щоденники.

Постановка та актуальність проблеми

В умовах корінних змін, що відбуваються зараз в українському суспільстві та системі вищої освіти, різко зростає роль і значення самостійної роботи студентів у ВНЗ, яка поступово перетворюється на провідну форму організації навчального процесу. В результаті самоосвітньої діяльності студентів відбувається процес придбання, структуризації та закріплення знань. Сучасний компетентний фахівець повинен володіти новітніми інформаційними технологіями, мати комунікативні вміння, вміти трансформувати отримані знання в інноваційні технології та працювати в команді, мати навички самостійного отримання знань і

підвищення кваліфікації. У зв'язку з цим, засвоєння студентами певної системи знань і професійних умінь є недостатнім, з'являється потреба здійснити поворот до навчання, що враховує індивідуально-психологічні можливості кожного, хто навчається. Реалізація цієї мети припускає, що в сучасній вищій школі навчальний процес повинен набувати характеру самостійної праці студентів, адже поза самостійною роботою не можна підготувати активну особистість, фахівця, необхідного сучасному суспільству і виробництву.

Складність проблеми полягає у необхідності оптимізації поєднання часу на лекційні заняття і на виконання самостійної роботи з різних дисциплін. Зараз це рідко перевищує співвідношення 1:1, тоді як у країнах Болонського процесу і у США наголошується стійка тенденція зниження загального часу на читання лекцій і підвищення часу самостійної роботи студентів (у зразковому співвідношенні 1:3). Саме таке триразове перевищення часу на самостійну роботу студентів у порівнянні з лекційною формою занять вважається найбільш ефективним для поліпшення якості підготовки фахівців.

Упродовж останніх десятиріч проблема організації самостійної роботи студентів привертає до себе пильну увагу педагогів, психологів, методистів. Загальні дидактичні аспекти цієї проблеми висвітлені у працях С. Архангельського, Ю. Бабанського, Б. Коротяєва. Питанням організації самостійної роботи, пошуку форм і методів її активізації в процесі навчання присвячені дослідження О. Дзене, О. Долженко, Л. Жарового, М. Зайкіна, Ю. Зотова, І. Кобиляцького, В. Крупича, Н. Никандрова, К.Г. Осовського, Г. Саранцева, Н. Терешина, А. Усової, Т. Шамової та інших. Проблема організації самостійної роботи студентів досліджується в працях Є. Борткевича, М. Гарунова, В. Графа, О. Долженко, І. Ільєсова, В. Казакова. Роль та місце самостійної роботи в навчальному процесі внаслідок досліджували В. Буряк, Я. Гендлер, Т. Нечаєва, О. Нильсон, А. Петрівський та ін.

Однак соціологічні дослідження фіксують невисокий рівень зацікавленості суб'єктів освітнього процесу ВНЗ у розширенні практики самостійної роботи студентів. Причиною цьому є: консерватизм свідомості, недостатнє матеріальне та навчально-методичне забезпечення, організаційна невизначеність із перерозподілом годин на аудиторні заняття і самостійну роботу студентів. Також аналіз навчальної й методичної літератури з організації самостійної роботи студентів дозволяє помітити істотні недоліки, що заважають повноцінній роботі з організації самостійної роботи студентів: безліч одноманітних типових завдань, відсутність рівневої диференціації навчального матеріалу, недостатня кількість спеціально передбачених для самостійної роботи методичних посібників і рекомендацій та ін.

Вихід на нову якість підготовки фахівців провідні вчені – педагоги українських ВНЗ – бачать у комплексному перегляді відносин до змісту самостійної роботи:

- у переорієнтації навчальних планів на широке використання самостійної роботи (у тому числі й на молодших курсах);
- в активізації та індивідуалізації цієї діяльності;
- у широкому застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою даної статті є аналіз провідного зарубіжного досвіду використання у ВНЗ інноваційних підходів для організації самостійної роботи студентів та можливості його застосування в початковому процесі вітчизняних ВНЗ.

Основна частина

Основне завдання вищої освіти полягає у формуванні творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Рішення цього завдання навряд чи можливе тільки шляхом передачі знань у готовому виді від викладача до студента. Необхідно перевести студента з пасивного споживача знань у активного творця, що вміє сформулювати проблему, проаналізувати

шляхи її рішення, знайти оптимальний результат і довести його правильність. Реформа вищої освіти, що відбувається зараз в Україні, пов'язана за своєю суттю з переходом від парадигми навчання до парадигми освіти. У цьому плані слід визнати, що самостійна робота студентів є не просто важливою формою освітнього процесу, а повинна стати його основою [4].

Виділяють чотири типи завдань для самостійної роботи (табл. 1).

Таблиця 1

Чотири типи завдань для самостійної роботи студентів

<i>Тип завдань</i>	<i>Функція завдань</i>	<i>Характерні ознаки завдань та приклади</i>
Перший тип	Сформувати у студентів вміння виконувати алгоритм дій, розпізнавати отриману інформацію при повторному сприйнятті	Ознаки явища повинні бути чіткими, представлені в чіткому виді через завдання та інструкцію до його виконання. Приклад: завдання за зразком.
Другий тип	Сформувати вміння відтворення отриманої інформації по пам'яті, на основі репродуктивного відтворення і частково самостійного пошуку рішення типових навчально-пізнавальних завдань	Завдання на складання свого варіанту конспекту лекцій, проекту, моделі тощо.
Третій тип	Дозволяють навчитися рішення нетипових пошукових завдань на основі накопиченого досвіду. Такі завдання потребують виділення проблеми, її формулювання, пошук і реалізацію рішення.	Завдання евристичного характеру.
Четвертий тип	Розвиток творчої діяльності. Студенти занурюються у сутність проблеми, встановлюють нові факти, перетворюють їх.	Дослідницькі завдання, порівняльний аналіз отриманих результатів, тестування.

Організація самостійної роботи студентів виконує декілька функцій (див. рис.1).

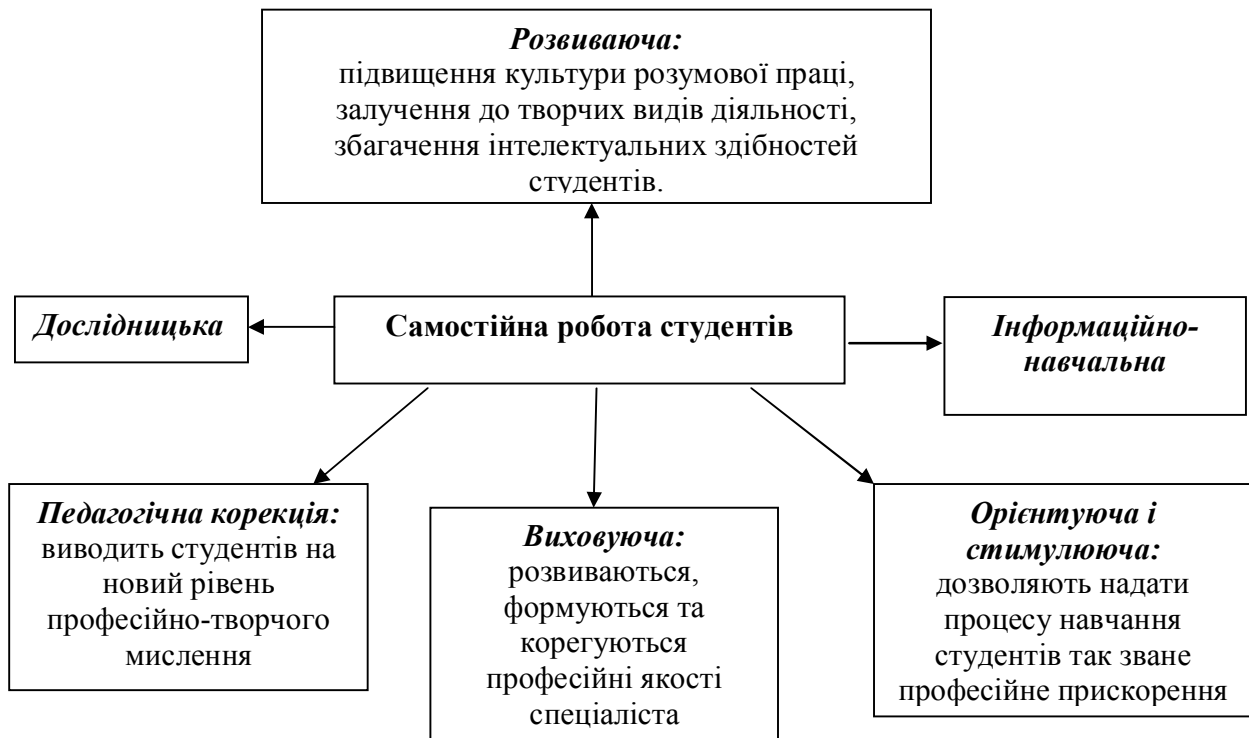

Рис.1. Функції самостійної роботи студентів

Нині з появою у ВНЗ інформаційних засобів навчання нестримно розвиваються такі організаційні форми, як дистанційне і відкрите навчання, навчання у комп'ютерних лабораторіях і т. п. В якості джерел інформації все ширше використовуються електронні засоби і глобальні телекомунікаційні мережі Інтернет, а програми інтерактивного навчання все частіше застосовуються як практичні тренажери для формування і закріплення професійних умінь і навичок.

Електронне навчання – це навчання в інтерактивному, дистанційованому форматі через Інтернет, локальну внутрішньокорпоративну мережу (інтранет). Освітня практика засвідчує його перспективність, оскільки, в першу чергу, він розрахований на вдосконалення студентами уміння і здатності працювати самостійно, вести власне дослідження, а також сприяє розвитку почуття відкриття, творчого відчуття, переміщення студента в реальність майбутньої професії [5].

Аналіз провідного зарубіжного досвіду організації самостійної роботи студентів у ВНЗ дав змогу виділити такі прийоми: симуляції (інтерактивні імітатори реальних ситуацій), складання розумової карти, Бортовий журнал, Подвійні (двочастинні) щоденники, стратегія Трьохприватні щоденники, веб-квест. Одним з інноваційних способів організації СРС у зарубіжних ВНЗ є симуляції (інтерактивні імітатори реальних ситуацій), які вважаються одними з найефективніших і сучасніших практичних навчальних технологій електронного навчання. Симуляції вже набули широкого поширення. Навчання за допомогою симуляцій розроблене та запропоноване англійськими і французькими ученими (Х. Елиштоном, Н. Лэштоном, Е. Персивалем, Д. Джонсом, Ф. Дэбизе, А. Пакто та ін.). Симуляція – це переміщення людей у «фіктивні, імітуючи реальні» ситуації з метою навчання або отримання оцінки виконаної роботи, це навчання дією або у дії. Структура симуляції відображена на рис. 2.

Рисунок 2

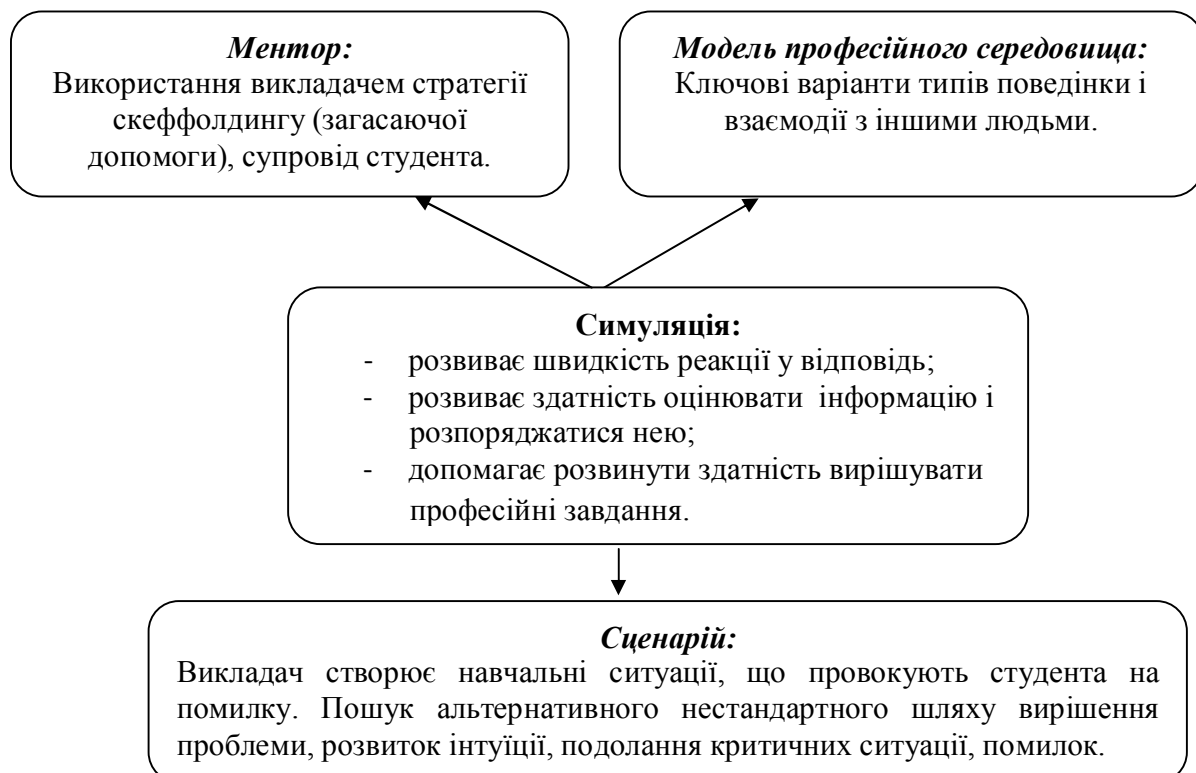

Рис. 2. Структура та функції симуляції

Термін, використаний на рис. 2 – «скефолдинг» – це метафора, що описує особливий тип процесу інструктажу, яка має місце в ситуаціях взаємодії викладача (чи іншого джерела) і студентів за рішенням навчальних завдань. «Згасаюча допомога» з боку викладача на початку навчання може бути частою і змістовною, а до завершення курсу значно зменшується або взагалі відсутня. Залежно від виду симуляцій, ментором може бути не лише людина, але і сам комп'ютер (віртуальний ментор).

Наступний прийом організації самостійної роботи студентів – *складання розумової карти*. Автори цієї методики Т. та Б. Бьюзени. Складати розумову карту треба в центрі чистої сторінки, трохи розгорнувши її. Студенту необхідно підібрати зображення для вираження основної ідеї. При складанні карти потрібно використовувати різні кольори, що стимулює творче мислення і візуальні центри мозку, захоплює увагу очей, притягує інтерес. Наступним кроком студент приєднує до центрального образу головні відгалуження та приєднує до них галузі другого і третього рівнів. При цьому відгалуження треба робити викривленими, а не прямими, тому що мозок набагато сильніше притягають викривлені лінії, які ми частіше бачимо в природі. Крім того, викладач повинен повідомити студентів, що потрібно писати по одному слову на рядку, тому що кожне окреме слово або образ генерують свій власний величезний масив творчих думок. Студенти повинні використовувати образи та зображення, які стимулюють нові творчі асоціації.

Наступний прийом – «Бортовий журнал». Суть його полягає у наступному:

- впродовж 10-15 хвилин викладач читає лекцію для усієї аудиторії;
- студенти впродовж 5 хвилин заповнюють свої «бортові журнали» (ключові слова, малюнки, зв'язок з досвідом і так далі);
- студенти в парах, а потім у групі обговорюють зміст своїх журналів, відповідають на питання один одного, а в деяких випадках – звертаються за консультаціями до викладача (5-8 хвилин);

- викладач обговорює «бортові журнали» з усією аудиторією, прояснює незрозумілі моменти, відповідає на загальні питання, обговорює із студентами зв'язок інформаційного сполучення з «реальним» життям (5-10 хвилин);
- викладач читає наступний уривок лекції і цикл повторюється;
- по завершенню студенти виконують завдання «бортового журналу» і оцінюють свою участь у роботі [8].

Сучасні програмні засоби і методи роботи з різнобічною інформацією, розміщеною в Інтернеті, дають можливість вирішувати педагогічні завдання повному. Це стосується і організації самостійної роботи студентів. Одним із таких способів сучасної організації процесу навчання у ВНЗ є самостійна робота студентів з використанням можливостей телекомунікаційних мереж із метою *створення тематичних веб-сторінок і веб-квестів* [8].

«Quest» у перекладі з англійської мови – це тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний із пригодами або грою. Також термін слугує для позначення одного з різновидів комп'ютерних ігор. Веб-квест (web-quest) в педагогіці – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Цей вид діяльності розроблений у 1995 році в державному університеті Сан-Дієго дослідниками Б. Додж і Т. Марч.

У порівнянні з іншими видами завданнями, розробленими на основі ресурсів Інтернету, такими як тематичний список посилань (Hotlist), мультимедійний альбом (Multimedia Scrapbook), пошук скарбів (Treasure/Scavenger Hunt), колекція прикладів (Subject Sampler), веб-квест є найбільш складним і цікавим як для студентів, так і для викладача. Веб-квест спрямований на розвиток у студентів навичок аналітичного і творчого мислення. Викладач, що створює веб-квест, повинен мати високий рівень предметної, методичної та інфокомунікаційної компетентності. Тематика веб-квестів може бути найрізноманітнішою, проблемні завдання різняться мірою складності [6].

Результати виконання веб-квесту, залежно від матеріалу, що вивчається, можуть бути представлені у вигляді усного виступу, комп'ютерної презентації, есе, веб-сторінки тощо. Веб-квести створюються для того, щоб раціонально використовувати час самостійної роботи студентів, швидко знаходити необхідну різноманітну інформацію, використовувати отриману інформацію у практичних цілях і для розвитку навичок критичного мислення, аналізу, синтезу і оцінки інформації. Веб-квести краще всього підходять для роботи в міні-групах, проте існують і веб-квести, призначені для роботи окремих студентів.

Додаткову мотивацію при виконанні веб-квесту можна створити, запропонувавши студентам вибрати ролі (наприклад, учений, журналіст, детектив, архітектор) і діяти відповідно до них [6].

Висновки

Таким чином, веб-квест, стимуляції, розумові картки, бортові журнали відносять до інноваційних прийомів організації самостійної діяльності студентів, що дозволяють раціонально використовувати час самостійної роботи студентів, швидко знаходити необхідну різноманітну інформацію, використовувати отриману інформацію у практичних цілях і розвивати навички критичного мислення, аналізу, синтезу та оцінки інформації.

Добре організована самостійна робота студентів дозволяє не тільки ефективно проводити аудиторні заняття, залучати до обговорення питань якнайбільше студентів, але й формувати в них стійкий інтерес до досліджуваного предмета, усвідомлювати цінність набутих знань, виробляти прагнення й уміння їх самостійно добувати.

Самостійна робота формує самостійність як рису характеру, що відіграє важливу роль у структурі особистості сучасного фахівця, який повинен:

– мати навички самостійності (як у навчальній, так і в науковій та професійній діяльності);

– бути спроможним брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблеми, знаходити конструктивні розв'язки у кризових ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бар Р.Б., Таг. Д. От обучения к учению – новая парадигма высшего образования / Р.Б. Бар, Д. Таг. – Университетское образование : от эффективного преподавания к эффективному учению. Сборник рефератов статей по дидактике высшей школы / Белорусский государственный университет. Центр проблем развития образования. – Мн., ПроPILEI, 2001. – С. 13-40.

2. Журавська Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ / Журавська Л. М. // Освіта та управління. – Т. 3. – 1999. – № 2.

3. Завьялова, Е.П. Совместная деятельность преподавателей и студентов в организации самостоятельной работы студентов [Электронный ресурс] / Е.П. Завьялова. – Электрон. дан. – [Б.м., б.г.]. – Режим доступа : <http://www.asu.ru>

4. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : учебн. пособ. / Козаков В. А. – К. : Вища школа, 1990. – 112 с.

5. Козаков В. А. Самостоятельная работа студента и ее информационно-методическое обеспечение : Учебное пособие / Козаков В. А. – К. : Вища школа, 1990. – 112 с.

6. Ландэ Д. В. Поиск знаний в интернет. Профессиональная работа / Ландэ Д. В. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2005. – 72 с.

7. Соколова И.Б. Основы самостоятельной работы студентов : Учебно-методическое пособие в помощь студентам педагогических вузов / И.Б. Соколова. – Армавир : ИЦ АГПИ, 2002. – 98с.

8. Юшко Г.Н. Научно-дидактические основы организации самостоятельной работы студентов в условиях рейтинговой системы обучения : дисс. ... канд. пед. наук / Г.Н. Юшко. – Ростов-н/Д., 2000. – 164 с.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС

13.00.02 – Теорія та методика навчання (з галузей знань)

Хорошайло О. С.

Використання інноваційних технологій і прийомів для організації самостійної роботи студентів (аналіз зарубіжного досвіду)

Кількість бібліографічних посилань – 8

Хорошайло Е. С.

Использование инновационных технологий и приемов для организации самостоятельной работы студентов (анализ зарубежного опыта)

В статье рассматривается проблема организации самостоятельной работы студентов высших учебных заведений и возможности использования ведущего зарубежного опыта в Украине. Автор анализирует некоторые инновационные технологии и приемы, которые могут быть использованы в учебном процессе ВУЗа.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, симуляция, веб-квест, умственная карта, бортовой журнал; двойные (двухчастные) дневники.

Khoroshailo H.

Using Innovative Technologies and Techniques for Organizing Independent Student Work (Analysis of Foreign Experience)

The article considers the problem of the organization of students' independent work at higher educational institutions and the possibility of using foreign experience. The author analyzes some innovative technologies and techniques which can be used by teachers in educational process of higher education.

Keywords: students' independent work, simulation, web-quest, intellectual card, logbook, double (two-part) diaries.